

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך יסודי

הכלה למעשה

העלון למדריכי הכלה - איגרת מספר 1

חשוון תשע"ה, נובמבר 2014

פסיכופדגוגיה

מכתב אישי
מיהודית קדש,
מנהלת האגף לחינוך יסודי

מכתב אישי
ממוריה טלמור,
מרכזת תחום הטיפול בפרט
האגף לחינוך יסודי

שלום לכם מדריכים יקרים,

אני רוצה לפתוח בתודה על עבודתכם המסורה שאותה אני מעריכה ומוקירה וכן לברך על הוצאת עלון זה. כל אמצעי לפיתוח מקצועי הוא בבחינת יוזמה מבורכת.

מערכת החינוך חותרת לחיזוק תהליכי למידה משמעותית מתוך אמונה כי אלו יסייעו בקידום של תפקודי הלומד כפי שהוגדרו במסמך "אבני דרך ללמידה משמעותית". למידה משמעותית מתרחשת כאשר היוזמה והאחריות לה נתונים בידי התלמיד, תוכני הלמידה ומטרותיה עונים על צרכיו ונטיותיו והסביבה הלימודית והמורה מאפשרים לכל אלה להתממש.

בתי הספר מאופיינים בהטרונגניות. דוד בן גוריון אמר בשעתו כי "מדינת ישראל תיבחן לא בעושר, לא בצבא ולא בטכניקה, אלא בדמותה המוסרית ובערכיה האנושיים". ואכן, ההטרונגניות במערכת החינוך נובעת מהתפיסה הערכית בדבר זכותו של כל לומד ולומד למצות את יכולותיו ולהשתלב בסביבה שבה הוא חי. תפקידנו כאנשי חינוך הוא לזהות את הצרכים של כלל התלמידים, בכלל זה התלמידים המתקשים, ולתת להם את המענה המתאים שיאפשר להם להתקדם ולהתפתח. לשם כך הוגדר יעד הכלה ולשם כך הוגדר תפקידכם כמדריכי הכלה.

תפקידו של מדריך הכלה הוא לסייע לצוות החינוכי להבנות תרבות ומדיניות בית ספרית אשר קידום יקדמו את התלמיד ולספק כלים ליישום ולקידום תהליכי הכלה מיטביים.

אני מודה למוריה טלמור ולצוות המנחים המחוזיים על פועלם ומבקשת לאחל לכולנו הצלחה בקידום מטרות חשובות אלו ושנת עבודה מוצלחת.

בברכה ובהוקרה, יהודית.

בשמחה ובהתרגשות אני שולחת לכם בשמי ובשם כל הצוות של המנחים - עליזה, נרקיס, מיכל, עידית, נידאל ויעל - את העלון הראשון למדריכי הכלה.

למה עלון?

לא קלה היא עבודתו של המדריך הנדרש לפגוש במהלך החודש צוותים בבתי ספר שונים, לרכוש את אמונם, לפצח את צורכיהם ולתת להם מענה מספק. ואני יודעת שאתם עושים זאת עם הרבה מאוד אמונה ובהצלחה גדולה.

נתן זך כתב בשירו את השורה: "איך זה שכוכב אחד לבד מעז". ובכן, אתם כוכבים מעזים, אבל בהחלט לא היינו רוצים שתחושו לבד. ולכן לצד המפגשים בתוך המחוזות וימי הלמידה המשותפים שלנו, אנו מבקשים להשתמש בעלון זה כערוץ תקשורת וכאפיק להרחבת ידע, לשיתוף ולמידת עמיתים.

בחרנו להקדיש כל עלון לנושא אחר בהתאם לצרכים שיעלו מכם, המדריכים, ולשלב בהתאם לכל אחד מהנושאים חומר תיאורטי, סדנאות מתאימות, הפניה לסרטונים, שירים, סיפורי הצלחה ועוד. אנו נפרסם בסוף כל עלון את הנושא הנבחר לעלון הבא ונשמח מאוד אם תשתפו אותנו בהגיגים, התנסויות, הצלחות, נקודות קושי, ידע וכל הבט רלוונטי אחר התואם לאותו הנושא.

עלון זה הוא פרי העשייה של כולנו ואני מקווה כי יהיה לנו לעזר.

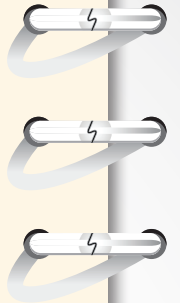
כל טוב, מוריה.

הקליקו

מילות ברכה מהמפקחות הרפרנטיות ליעד הכללה

יעדי הרוחב של המשרד - הכללה, למידה משמעותית וצמצום פערים - שזורים זה בזה. משמעותה של עשייה מחוזית בתחום הכללה היא חיזוק קשרים אלו ויצירת הקשר למעשה החינוכי היום יומי. שיח מקצועי מחוזי המכוון לכך משמש כרשת תמיכה לתהליכים שנעשים בין מנהל למוריו ובין המורים לתלמידיהם.

ברכות על העלון שבו ניתן לחלוק ידע, להתפתח וללמוד, ואיחולי המשך עשייה מספקת ומלמדת.

מכתב של אלברט קאמי למורו לאחר זכייה
בפרס נובל לספרות, נובמבר, 1975.

מר ז'רמן היקר,

נתתי להמולה שהקיפה אותי בימים אלה לשכך מעט ועכשיו אני פונה אליך, לומר לך דברים שיוצאים מן הלב... כשקיבלתי את הבשורה, הראשון שחשבתי עליו, אחרי אמי, היית אתה. בלעדיך, בלי היד החמה הזאת שהושטת לילד הקטן העני שהייתי, בלי תלמודך, והדוגמה שנתת, לא היה קורה דבר מכל אלה... זו הזדמנות לומר לך מה היית, ועודך בשבילי, ולהבטיח לך שמאמציך, עבודתך והנדיבות שהשקעת בה, עודם חיים בלבו של אחד מתלמידיך הקטנים, שלמרות שנותיו לא חדל להיות תלמידך המכיר לך טובה, אלבר קאמי

פסיכופדגוגיה - המושג

פסיכו פדגוגיה היא תפיסה המיישמת את המודעות לרגשות המתעוררים ולעמדות המתעצבות ביחסי הגומלין של תהליכי הוראה - למידה.

ידע פסיכו פדגוגי מזהה את ההשפעה ההדדית של משימת הלמידה-הוראה ואת האספקטים הרגשיים אצל הלומד ואצל המלמד בתהליכי הוראה-למידה.

פסיכופדגוגיה - על קצה המזלג

למה פסיכופדגוגיה? כי מילה זו טומנת בתוכה עולם ומלואו, מקפלת פנימה את כל תורת החינוך, ובכלל זה את תפיסת ההכלה.

למה פסיכופדגוגיה? כי לאספקטים הרגשיים השפעה על תהליכי הוראה-למידה וההפך. הידע הפסיכולוגי והידע הפדגוגי משלימים זה את זה, משפיעים זה על זה ובאים לידי ביטוי באופן הוליסטי.

האם חידשנו כאן דבר? מן הסתם לא. אז מדוע בכל זאת בחרנו לפתוח בנושא זה את העלון הראשון שלנו? כי אנו מעוניינים להסתכל הסתכלות מחודשת על הידע והתובנות הקיימים בתוכנו ובד בבד לנסות ולהקנות גם ידע חדש תוך תרגום לפרקטיקה כמו האמירה של הרב קוק: "הישן יתחדש והחדש יתקדש".

תהליך הוראה בכיתה צריך להיבחן כמעט בכל רגע נתון מארבע זוויות התבוננות: הידע על המורה, הידע על התלמיד, הידע על תחום הדעת והידע על המטלה. תפיסת הפסיכופדגוגיה עוסקת באינטראקציה בין תחומים אלו ובעיקר מכוונת לקשר בין המורה לתלמיד בתוך שיעור, תוך כדי שיעור, מתוך היכרות עם תחום הדעת והמתודה.

בניסיון לזקק את המסר נאמר בפשטות: בתוך הלמידה ומתוך הלמידה (מהשיח הנלווה אליו) אפשר וצריך לעבוד על החלקים הרגשיים אצל התלמיד ועל הקשר הרגשי בין תלמיד למורה ובכלל זה על פיתוח תחושות, כמו: אופטימיות, תקווה ומוטיבציה.

"למידה משמעותית" מתרחשת בנקודה שבה התהליך הרגשי והתהליך הפדגוגי מתגבשים לידיעה שלמה. אוריינטציה "פסיכופדגוגית" מחדדת את הצורך להעביר זרקור גם אל המורה, ל"האיר את המורה" ולעזור לו לזהות מהו "הקסם" (הידע) הפסיכופדגוגי שלו" שבאמצעותו הוא מקדם למידה בקרב תלמידיו. לפיכך, תרגום הידע הפסיכופדגוגי ויישומו צריך להיות אותנטי ומחובר למוטיבציה ההתפתחותית - מקצועית של איש החינוך וההוראה (מתוך פסיפס).

לקראת סוף שנת תשע"ד הוציא משרד החינוך חוברת בשם "פסיפס - פסיכופדגוגיה, מודעות וידיעה במלאכת החינוך וההוראה" (בעריכת שוש צימרמן ואורית ברג, אגף שפ"י). חוברת זו כוללת מידע יקר מפז. לצד רציונל ניתן למצוא בה אסופת סדנאות, כלים פסיכופדגוגיים, הרחבת מושגים והפניה לספרות מקצועית.

הקליקו

סדנה בנושא פסיכו-פדגוגיה

”אנשים ישכחו מה **שאמרת**,
אנשים ישכחו מה **שעשית**,
אך הם לעולם לא ישכחו מה גרמת להם **להרגיש**”

מהלך הסדנה:

1. הציגו את התמונה הבאה בפני המשתתפים ובקשו מכל אחד לנסות להתחבר לתמונה במילהאו במשפט, ולאסוציאציה שהתמונה מעוררת בהם. (מטרת הסבב היא לייצר חיבור אישי ואווירה שיש בה לגיטימציה לדבר על הקושי באמצעות הומור.)

2. נסו להיזכר באיזו התכווננות שהייתה כלפיכם בכל מסגרת שהיא ולהתחבר אליה: בחיים הפרטיים, כרעיות, כבעלים, בעבודה, מישהו שהלך לקראתכם, שהתאים דבר עבורכם.

3. מה עשתה לכם ההתכווננות? נסו לנסח את הרגש שהתלווה: איך זה גרם לכם להרגיש?

סיכום:

התכווננויות קטנות יכולות לייצר חוויה מאוד גדולה. לעיתים מבט או אמירת אגב יכולים ליצור תחושת התכווננות והתרגשות מאוד גדולה, ובמילים אחרות: מעשה קטן יכול לעורר ולעשות הרבה מאוד בנפש פנימה ולעיתים אף יכול לחולל שינוי בחיי האחר.

הסדנה ממחישה את הקשר בין מעשים קטנים לבין עוצמות גדולות.

כשאנחנו מדברים על פסיכופדגוגיה, אנו מדברים על תפיסה המיישמת את המודעות לרגשות המתעוררים ולעמדות המתעצבות בתוך יחסי הגומלין בתהליכי הוראה-למידה.

במפגשים הבאים ננסה לבחון את ההתכווננויות הפדגוגיות ואת השפעתן על הרגש וההנעה ללמידה.

תודה לשני לוי שמעון מאגף לקיוות למידה על תרומתה לסדנה

איך מדריכים את זה ? ...

אפרת היא מורה בעלת ותק רב בחינוך ובהוראה. במפגש איתה היא מתבדחת ואומרת "מה לא רואים עליי את 32 שנות הוותק שלי?" האמת שלא. לא רואים. היא מאוד מוקפדת בלבושה, נוהגת להתעמל ולדקדק במזונה, היא נעימה ויש בה רוח חיה. היא מלאת מוטיבציה ואכפתיות ובהחלט מודעת ליכולותיה הגבוהות ליצור קשר טוב עם תלמידים ולהוביל אותם להישגים הנדרשים.

השנה קיבלה לחנך את כיתה ד'. "אני מקבלת מתנות", אמרה אפרת בציניות במפגש ההדרכה הראשון שהתקיים בחדרה של המנהלת.

הכיתה היא כיתה מורכבת. מספר רב של תלמידים עם צרכים רגשיים רבים. היחסים בכיתה לא נעימים, אין הרגלי למידה, ישנו רעש תמידי, תלמידים מסתובבים תוך כדי שיעור וישנם פרצי אלימות מאוד קשים. בשיעוריה של אפרת מתחילה להיבנות אווירה אחרת, אך המצוקה היא גדולה ולא ניתן להשאיר את המצב כפי שהוא.

פגישת ההדרכה הראשונה התקיימה לאחר שהייתה התפרצות זעם מאוד גדולה של אחד התלמידים שגררה אחריה מאבק פיזי של חלק מתלמידי הכיתה. קבוצת תלמידים התקוטטה כאשר יתר התלמידים עמדו מסביב וליבו את האווירה.

רותי מדריכה זו השנה השנייה בהכלה בבית הספר. בשנת ההדרכה הראשונה שלה התעוררה אצלה השאלה מה היא יכולה לתרום למורים ותיקים שבטח ניסו הכול בשנות עבודתן, יש להן ידע רב והן עברו הדרכות אין ספור.

לרותי הבנה עמוקה ואמונה גדולה במקומה של הפסיכופדגוגיה בחינוך. כך היא פועלת מראשית דרכה בהוראה, כך קצרה הצלחות בעבודתה, ובזכות הבנה זו הגיעה גם להדרכה. אך עדיין היא מתחבטת בשאלה איך לוקחים אמונות כל כך עמוקות והופכים אותן לנגישות לאחרים, ומה יש שם בתפיסת העבודה שלה שיכול להוסיף למורה ביום יום שלה.

רותי הגיעה לפגישה שתוכננה מראש ובאותה השעה מנהלת בית הספר נדרשה לטיפול במקרה. המנהלת ביקשה שרותי תצטרף לפגישה, כך שמפגש ההדרכה עם אפרת התעורר במקרה. בפגישה השתתפו יועצת בית הספר והפסיכולוגית.

אפרת, בנחמדות, הרימה גבה ושאלה באופן ישיר: "מה יעזרו לי אנשים מן החוץ? אני צריכה להתמודד עם זה ביום יום ועוד לא דיברנו על ההורים שנושפים לי בעורף..."

אז מה עושים??

התבוננות באירוע דרך הפסיכופדגוגיה וניתוח שלו מעמידה במרכז את שאלות **הקשר והיחסים שבין העולם הרגשי לעולם הלמידה**. מקומה של המדריכה במפגש הזה הוא להרחיב את יריעת ההתבוננות על סוגיות המועלות בפניה בהקשר זה. ככל שהמדריכה תיטיב לערוך שיח פנימי עם עצמה, כפי שמוצג להלן, כך תעלה מקצועיותה. בעבודת ההדרכה תסייע המדריכה לצוותים הרב מקצועיים לערוך שיח שירחיב את הפתרונות שיועלו בהקשרים של הכלה.

שלב ראשון

בשלב הראשון בואו וננסה לנתח את העולמות הפסיכופדגוגיים שנפגשים. נעשה זאת דרך מתודה של שאילת שלוש שאלות:

1. מהו הידע אודות האחר? הכיתה, התלמידים כפרטים, הסיטואציה
2. מהו הידע אודות העצמי? הניסיון המקצועי, תחושת המסוגלות, תחושת הערך
3. מהו הרגש המתעורר? לעצמי, למצב, לכיתה, לפרטים בכיתה, למבוגרים האחרים השותפים למצב.

מנהלת בית הספר תיארה את חומרת המצב, את ניסיונות הטיפול שנעשו בשנים הקודמות ולא צלחו, את הצורך בפתרונות מיידים והביעה דאגה לשלומם של הילדים ולתדמית בית הספר.

העיניים היו נשואות לרותי, בכל זאת היא המדריכה בהכלה...

בהתבוננות מהירה פנימה בדקה רותי מה היא יודעת על הכיתה הזו, על המורה, על התלמידים וגילתה שלא הרבה. מה היא יודעת על עצמה? היו לה לא מעט שנים עם כיתות מאתגרות. בדיבורה הפנימי היא שאלה את עצמה מה עזר לה.

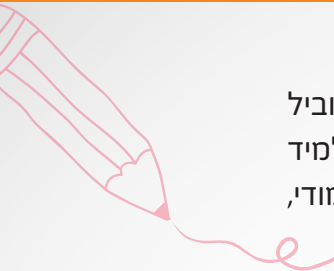
כשבדקה מהו הרגש המתעורר, הרגישה בעיקר את "חוסר האונים" העובר באוויר.

עם המידע הזה יצאה לדרך וביקשה תחילה מאפרת לתאר את הכיתה. אל תיאורה של אפרת הצטרפו הפסיכולוגית והיועצת. בכל שלבי התיאור עברה רותי בין שלוש השאלות, הלך ושוב, וכך סייעה בעיבוי הדיון אודות המקרה. אט אט נאסף המידע אודות הכיתה ואודות מספר תלמידים מאתגרים הלומדים בה. הם בחנו כל מקרה דרך ניסיון להבין את עולמו הרגשי כמו גם את תפקודו הלימודי וחווית המסוגלות הלימודית שלו.

שלב שני

השלב השני טרם יציאה לפתרונות הוא מיקוד ה"קושי (הגורם) המרכזי" שטיפול בו יוביל לשינוי. בניסיון להגדיר את הגורם המרכזי השאלה שנשאל היא: "מה מוביל למה?" ונתייחס בעיקר לקשר ההדדי שבין הלמידה לרגש. נשאל האם הקושי בלמידה הוא זה

שמוביל לרגשות קשים שמובילים להתנהגות פוגענית או שישנו קושי רגשי שמוביל להתנהגות פוגענית שמפריעה ללמידה. בהתבסס על כך שהרווחה הנפשית של תלמיד היא להצליח במשימת הלמידה, ושישנה תלות הדדית בין רגשותיו לתפקודו הלימודי, שאלות מעין אלו עוזרות לנו לכוון את הפתרונות שיוצעו בהמשך.

זיהוי הקושי המרכזי הוא מורכב, ולעיתים אף נרגיש שקשה לדייקו. אך משהגדרנו בצוות הרב מקצועי מוקד קושי שיוסכם על כולם, הטיפול המשותף בו ברבדים הלימודיים והרגשיים יסייע לטיפול במקרה ביעילות ובמהירות רבה יותר.

רותי וצוות בית הספר המשיכו לעסוק בשאלות שעולות מהקשרים אלו תוך שהם מעמיקים בהתבוננות על הפרט, על הכיתה ועל בית הספר.

מכאן הדרך הייתה כבר יותר קצרה ליצירת תכניות אישיות להתערבות. אותן שאלות נשאלו ברמת המאקרו ביחס לכיתה והוגדרה תכנית התערבות לכיתה.

“
הסוד של השינוי הינו למקד את כל
האנרגיה לא בלהילחם בישן, אלא
בלבנות את החדש.
”
(סוקרטס)

פסיכופדגוגיה בספרות

'פעם לימדה אותי ילדה איך לראות ללב. הייתי חולה וגערתי ברבקה מאוד, יותר ממה שהייתה ראויה. היא הקשיבה ברצינות לדבריי הזועפים, כשגמרתי חיבקה אותי חיבוק חזק חזק ושאלה: "מדוע המורה עצובה היום?".

(מתוך ציפור אחוזת קסם, זלדה, כתבים וציורים)

משוב בשיח הכיתה

מחקרים עדכניים בתחום ההוראה והלמידה מראים כי המשוב הניתן לתלמיד על עבודתו ולמידתו, בכתב ובעל פה, הוא משתנה בעל השפעה רבה ביותר על הישגיו - יותר מידע קודם של התלמיד, מהמוטיבציה שלו ומהאקלים הכיתתי, ויותר מאיכות השאלות שהמורה שואל.

על כללי אצבע למשוב מקדם למידה תוכלו לקרוא בקישור הבא: משוב כשיח בכיתה

[הקליקו](#)

הכוכבים של שלומי

שלומי הוא נער מוכשר, גאון וצנוע שנכשל בלימודים. הוא אינו מבין שהסיבות למצבו הן דיסלקציה והזנחה שמהן הוא סובל. איש מבני משפחתו אינו מבחין בכישרונותיו ובאישיותו יוצאת הדופן.

אלא, שבהגיעו לגיל 16 נכנסות לחייו שלוש דמויות והמפגש עמן מסייע לו לשנות את התפיסה העצמית שלו. אנשים אלה הם: המורה למתמטיקה ומנהל בית הספר החדשים ונערה בשם רונה

[הקליקו](#)

שניים על הגשר

סרטון מעורר מחשבה שיכול ללמד אותנו על התנגשות בין אינטרסים לרצונות. בקלות אפשר לגלוש לכעסים, מריבות, נקמנות ופגיעה הדדית. בסופו של דבר שני הצדדים מפסידים מזה. האפשרות השנייה היא להיות מוכנים לשוחח, להקשיב, להגיע להסכמות.

סרט שיכול ללמד גם על האינטראקציה בין המורה לתלמיד

[הקליקו](#)

ספרות מקצועית

הפניות לספרות מקצועית נרחבת בתחום הפסיכופדגוגיה ניתן למצוא בקובץ פסיפס.

להלן הפניה לספרות מקצועית נוספת:

- הקשר בין איכות החיים הבית-ספרית לבין הכישורים החברתיים של תלמידים בשכבות גיל שונות ובזרמים חינוכיים שונים - איריס הכהן, מתי רונן

הקליקו

- דיאלוג תומך צרכים פסיכולוגים בין מורים לתלמידים כמקדם רווחה נפשית בבית הספר: המשגה ותכנית יישומית - חיה קפלן, אבי עשור
* קפלן, ח. ועשור, א. (2004, נובמבר). דיאלוג תומך צרכים פסיכולוגים בין מורים ותלמידים כמקדם רווחה נפשית בבית הספר: המשגה ותוכנית יישומית. **הייעוץ החינוכי**, עמ' 161-189
- סקירה מדעית בנושא: הקשר בין מצב רגשי חברתי לבין הישגים בלימודים של תלמידי בית-ספר - ד"ר דפנה הדר-פקר לקרוא את בית הספר מבעד למשקפיי המוטיבציה - אבי עשור

הקליקו

אז איך עושים את זה? על קצה המזלג

חלק משמעותי מפרק זה לקוח מתוך הרצאות של שוש צימרמן ושני לוי שמעון, ביחד ולחוד

רווחה נפשית

המונח 'רווחה נפשית' מתייחס ליכולת של האדם להתמודד עם משימת היום יום. בהקשר לבית הספר, משימת היום יום של התלמיד היא הלמידה. ככל שהתלמיד ירגיש שהוא מסוגל להתגבר על משימה זו, כך הוא יחוש רווחה נפשית רבה יותר.

האתגר שלנו הוא להפוך את חווית הלמידה של תלמידים עם קשיים לכזאת שמקדמת רווחה נפשית. נדגים זאת, בעמודים הבאים, בעזרת שלושה מושגים: אופטימיות, תקווה ותפיסה עצמית חיובית.

מפסיכולוגיה חיובית להוראה חיובית

פסיכולוגיה חיובית עוסקת בשאלה: מה גורם לאדם לשגשג ולפרוח ולהרגיש מאושר.

את המידע המצטבר על פסיכולוגיה חיובית יש לגייס לתהליכי ההוראה בבית הספר ולשאלו: מה צריך לקרות בחדר הכיתה: שיטת ההוראה, גישתו של המורה, אמירה ישירה או עקיפה, הקונטקסט שבו מתרחשת האינטראקציה בין תלמידים ועוד - שיגרום לתלמיד לשגשג ולמורה לחוות משמעות וכל זאת גם במצבים של קושי.

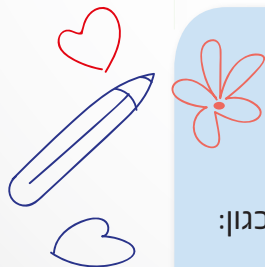
פעולות שמורה יכול לעשות כדי ליצור אצל התלמיד שלו תחושת אופטימיות

מורה צריך לבחון את הנקודה שבה התלמיד בוחר: הימנעות או הפרעה. הסמיכות בין הדרישה של המורה לתגובת התלמיד מהווה מקור של ידע למורה.

להעביר מסר כי הכישלון זמני וכי לא תמיד הוא תלוי בי (זה לא בגלל ש"אני טיפש")

מסר זה יוכל לעבור בדרכים אלו:

- שאלות שמטרתן לזהות יחד עם התלמיד את המקור לכישלון. שאלות כגון:
 - האם הזמן הספיק לך?
 - האם הציון משקף את הידיעות שלך?
- טכניקה מתוך "מורים אלופים": להתרכז בהווה. מה צריך לקרות עכשיו כדי להצליח מכאן והלאה?

להעביר מסר שישנה אלטרנטיבה:

מסר זה יכול לעבור ידי בדרכים אלו:

- שימוש במידע על הגורמים לכישלון כדי לבחור דרכים חלופיות להתמודדות. 'למדתי בדרך אחת, אנסה בדרך אחרת' (מעבר מערוץ שמיעתי לחזותי למשל), 'למדתי לבד ועתה אנסה ללמוד עם חבר...'
- עבודה דרך שלבים עד למציאת האסטרטגיה שמתאימה לי. לדוגמה סיכום שיעור.

להרחיב את הידע של התלמיד אודות עצמו ואודות המטלה:

ככל שהילד יהיה בעל ידע רב יותר אודות עצמו ואודות המשימה, כך הוא יוכל לפתח אופטימיות גדולה יותר.

- להרחיב את הידע של התלמיד אודות המיומנויות הנדרשות, הקשיים האפשריים ועוד.
- "בוא ננסה לזהות מה גרם לך שלא להיות קשוב או מה גרם לך לענות תשובה שאינה נכונה". "בוא ננסה להבין למה לא הצלחת במבחן - האם זה בגלל הזמן שהיה לא מספק? האם למדת?"

$$h^2 = a^2 + b^2$$

לקיים הוראה מפורשת:

הוראה מפורשת משמעותה הוראה מתוכננת, ממוקדת מטרה ושיטתית.

דוגמאות:

- המורה יקפיד להיות בהיר בדרישותיו ולהציב מטרות ברורות.
- המורה ידבר באופן מפורש על התהליכים שמתבצעים וידגים אותם.
- המורה יקפיד לפרש מושגים.
- המורה ירגיל את התלמידים לפרוצדורות שאינן חד פעמיות.

לתת מחוון מדויק

לתת לתלמיד מידע מדויק בנוגע לדרך שבו המורה מעריך אותו במטלה נתונה.

פעולות שמורה יכול לעשות כדי ליצור אצל התלמיד שלו תקווה

על פי שניידר, תקווה מוגדרת כעוצמה אנושית שבאה לידי ביטוי ביכולת להגדיר מטרות בבהירות, לפתח אסטרטגיות ספציפיות לצורך השגת המטרה ולפתח ולשמר מוטיבציה ליישם את האסטרטגיות הללו.

להציב מטרות שניתנות ליישום

המורה חייב לדעת מה התלמיד יודע ומסוגל על מנת להציב את המטרות:

- לקבוע מטרות בהתאם לטווח ההתפתחות המשוער של התלמיד
- טכניקה מתוך "מורים אלופים": לסיים שיעור בתרגול של "כרטיס יציאה" הקובע רף ציפייה והנותן מידע על הידע של התלמידים.

להיחשף למגוון אסטרטגיות

המורה צריך להכיר לתלמיד מגוון של אסטרטגיות להתמודדות עם מטלות:

- ללמד את התלמיד לזהות את סגנון הלמידה שלו
- לספק לתלמיד מספר אמצעי המחשה או תומכי זיכרון
- להרחיב את מאגר אסטרטגיות הלמידה של התלמיד
- לבחור אסטרטגיות קבועות שיסייעו לו במבחן.

למשב באופן יעיל

על מנת לייצר משוב מקדם למידה ומפתח תקווה צריך:

- להמעיט במשובים שיפוטניים ולהיות כנים
- לנסות ולהבין את תשובתו של התלמיד מנקודת מבטו
- להשהות לעיתים את התגובה, לבקש הבהרה
- לדבר עם התלמיד ב"גובה העיניים"
- לשבח את המעשה ולא את העושה
- להדגיש את החלקים הטובים, את ההתקדמות של התלמיד ביחס לעצמו.

להימנע משיפוטיות

- להתייחס להתנהגות הספציפית של מקבל המשוב ולא לאישיותו
- להשתמש באמירות "קלות לעיכול" ומנטרלות התנגדות
- להימנע משימוש במילה "אתה" בפתיח המשפט. במקום להגיד אתה מתנהג בחוסר אחריות, אפשר לומר שמתי לב שאתה מגיע באיחור...
- להימנע ככל האפשר ממילות שלילה וממילות תנאי.

לסייע בשיפור הישגים בתחום הנבחר

- לקבוע עם התלמיד מטרות ולעבוד אתו על השגתם
- להפוך את התלמיד ללומד פעיל - להימנע ככל האפשר מלהקל על התלמיד במקום שאין בכך צורך (לקרוא עבורו, להסביר לו את מה שהוא יכול במאמץ קל להבין לבד...)
- לפעול בטכניקה של חילוץ כל המידע הנמצא אצל התלמיד, גם כזה שהוא לא מודע לקיומו, ואז לכוון אותו להשלמת הידע החסר.

לייצר סביבה עתירת הצלחות

- לקיים מבחני ביניים
- להצמיד את המבחן לחומר הנלמד
- לקיים מבחנים עם כמות קטנה יותר של חומר
- להעביר לתלמידים מאגר שאלות לקראת המבחן
- בתוך המבחן - תשאל בדרכים שונות (שאלות סגורות, פתוחות, אמריקאיות, קלוז...).

פעולות שמורה יכול לעשות כדי ליצור אצל התלמיד שלו תפיסה עצמית חיובית:

- "תפיסה עצמית היא הברומטר המופנם של כישלונותיו והצלחותיו של אדם.
- תפיסה עצמית מתגבשת כתוצאה מקבלת משוב ישיר או עקיף מהסביבה"

לבנות אווירה של גישה חיובית

- טכניקות מתוך "מורים אלופים":
- להתרכז בהווה - לדבר עם התלמיד על מה שביכולתו לעשות כדי להצליח מכאן ואילך
- להניח לתלמיד יש כוונות טובות
- להניח לתלמיד ליהנות מאנונימיות, לא לנקוב בשם התלמיד כדוגמה להתנהלות שלילית בשיעור
- לדבר על ציפיות ושיאיות

הנושא הבא לעלון: הוראה בכיתה הטרוגנית

מוריה טלמור, מדריכה ארצית
יעל גודל, מחוז דרום
מיכל פרנקל, מחוז תל אביב
נידאל חיג'אזי, מגזר ערבי
נרקיס שור, מחוז חיפה
עידית הוכנברג, מחוז מנח"י, ירושלים
עליזה שפירו, מחוז צפון

עיצוב גרפי גלית סבג "טו דו דיזיין"
הוצאה לאור גף הפרסומים, משרד החינוך
ה'תשע"ו 2016